

POSUDEK BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Typ posudku: *oponent*

Autor/ka práce: Petra Terchová

Název práce: Důvody vyjadřování úcty seniorům: respekt k hrdinům nebo soucit se slabými?

Vedoucí práce: Mgr. Martin Hájek, Ph.D.

Oponent/tka: Mgr. Václav Čepelák

Navržené hodnocení:
velmi dobře

Zdůvodnění Vašeho hodnocení práce (zejména výhrad a kritických připomínek) rozepište podle níže uvedených kritérií.

1. Je cíl práce (výzkumná otázka) jasně formulován a odpovídají mu závěry? Je práce vhodně strukturována?

Cíl práce je formulován jasně a závěry mu odpovídají. Struktura práce odpovídá struktuře odborného textu. V tomto bodu nemám výhrad.

2. Opírá se autor/ka o dostatek literatury relevantní tématu práce? Využívá i cizojazyčné texty?

Teoretická část práce je zpracována pečlivě a podrobně. Autorka se opírá o české i cizojazyčné texty a prezentuje je zajímavou a přehlednou formou. Více prostoru bych věnoval metodologii, kde se autorka opírá pouze o Hendla (2005).

3. Jaká je kvalita použitých dat nebo zdrojů (včetně jejich výběru, sběru a popisu) a metod jejich analýzy?

Autorka kombinuje nezúčastněné pozorování ve veřejných prostorech s polostrukturovanými rozhovory.

Co se týče rozhovorů, ocenil bych, kdyby do přílohy práce autorka přiložila celý scénář rozhovorů, z popisu v metodologické části práce lze však usoudit, že autorka pojímá rozhovory nestranně a respondentům nepodsouvá své názory na stáří (což bývá častý nešvar bakalářských prací).

Co se týče pozorování, zde hodnotím celý koncept výzkumu jako problematický, zejm. s ohledem na výběr míst, kde autorka interakci se seniory pozoruje. Tento výběr (MHD, čekárna atd.) totiž seniory automaticky staví do role slabých, čímž determinuje výsledky analýzy (během interakce v tramvaji i v čekárně je senior obvykle v situaci, kdy potřebuje pomoci). Ocenil bych, pokud by autorka vzhledem k zaměření své práce, poskytla analýzu i druhého typu interakce (úcta k seniorům jako k hrdinům), což ovšem vyžaduje pozorování v jiných typech situací. Samo o sobě tohle nemusí být problémem, pokud by autorka tuto metodologickou nevyváženost ve své analýze více reflektovala a zohlednila při diskuzi výsledků.

Zároveň jsou obě části výzkumu tematicky jen omezeně propojené a to je škoda (k tomu viz další bod).

4. Jaká je kvalita argumentů, o něž autor/ka opírá závěry, k nimž dospěl/a?

Zde bych své komentáře rozdělil do dvou skupin: terminologické a interpretační.

Co se týče terminologie, autorka používá během práce zcela zastupitelně tři základní pojmy: *úcta*, *soucit* a *respekt*. Nemyslím si však, že tyto pojmy jsou zcela zastupitelné.

Cituji:

„Neměla by to být jen úcta z lítosti a soucitu, ale také úcta, která vychází z váženosti a obdivu k této skupině lidí.“ (s. 50)

Formulace „*úcta z lítosti a soucitu*“ mi přijde jako protimluv. Pojem *úcta* vnímám jako ocenění hodnoty či významu člověka, pojem *soucit* naopak jako ohled ke slabosti člověka. Existují samozřejmě situace, kde se *úcta* a *soucit* mohou prolínat či střetávat, ale nelze stavět *soucit* jako druh *úcty*, jak z této formulace vyplývá.

Pozor také na to, že překlad anglického slova *respect* do češtiny (např. s. 12) může být poněkud problematický, protože má v češtině dvojí význam: může znamenat *respekt* (ve významu projev uznání), ale také *ohled* či *zřetel* (ve významu brát ohled na někoho).

Dalším důležitým pojmem, který se vyskytuje v názvu práce, ale v samotném textu už není dále používán a rozvíjen, je pojem *rituál*. Tento pojem má v sociologii zásadní místo (*rituál* jako součást kultury). Přitom tuto dimenzi autorka v práci nijak nerozvíjí, i když by se to na některých místech nabízelo, např.:

„Paradoxem vyplývajícím ze všech mých uskutečněných pozorování je fakt, že i přes diskuze o klesající úctě vůči seniorům jsem se s negativním chováním nesečkala (kromě tzv. nevšimavého typu pasažéra). Vysvětlením může být postihnutí nedostatečného množství situací nebo také fakt, že stav klesající úcty ve skutečnosti není tak kritický, jak bývá prezentován.“ (s. 27)

Není klesající *úcta* k seniorům ukryta v proměně významu ritualizovaného jednání, tj. pouštění sednout?

S tím souvisí i otázka *situační* ukotvenosti problematiky vnímání stáří – v určitých situacích jsou senioři vnímáni jako slabí a nemohoucí, v určitých situacích jsou vnímáni jako hrdinové. Otázka zní, jak jsou tyto *situace* svázány s určitými druhy ritualizovaného jednání.

Tím bych navázal na interpretační problémy, které v některých částech textu vidím. Týká se to zejména části, kdy autorka popisuje výsledky svých pozorování. Viz následující odstavec:

„U druhého důvodu už se nesoustředíme primárně na vzhled a fyzický stav seniora, jelikož i seniory, kteří nemají problémy s chůzí a pohybují se stabilně, pouštíme sednout. V tomto případě není naším hlavním zájmem ulehčit jim námahu a ulevit od bolestí nohou. Nemyslíme si, že jsou natolik slabí, že by při jízdě stát nezvládli. Naším hlavním důvodem je právě úcta ke stáří, protože jsme neustále vedeni k tomu, že starší člověk má mít přednost, obdobně jako tomu je třeba u úcty mužů k ženám.“ (s. 38)

Tady není zcela jasné, jestli je to autorčina vlastní interpretace, nebo jestli zde vychází z rozhovorů, které poté provedla (pak bych očekával citaci, která to doloží). Otázka je, jestli se jedná o *úctu* (ve

smyslu uctívání hodnotu stáří), nebo o soucit (i když člověk zvládne stát, je přeci jen jeho fyzická kondice menší než kondice mladého člověka). Důležité ale je, že se jedná o rituál, tj. (volně definováno) o zautomatizované a neuvědomované jednání, jehož kulturní a společenský význam a kontext se může posouvat (jako např. u vánočních rituálů). Akcent na rituální stránku těchto situací v analytické části postrádám.

Zároveň se zde projevuje malé propojení rozhovorů s tématem rituálů. Osobně bych rozhovory méně zaměřil na obecné výpovědi o stáří, ale právě spíše na samotné rituály (tj. situace ritualizovaných interakcí mezi seniory a ne-seniory) a ty dále rozebíral (jak vnímají senioři a ne-senioři situaci uvolnění místa v dopravním prostředku atd.).

Tím by se vyřešil i problém, kdy by namísto obecných a stylizovaných výpovědí o stáří (ke kterým je třeba přistupovat s větším odstupem) vypovídali primárně o dané situaci, ale o stáří by vypovídali mimoděk (odpovědi mimoděk jsou obvykle mnohem relevantnější, protože odhalují zamlčené předpoklady).

Výsledky analýzy také nejsou v analytické části dostatečně dány do kontextu s teoretickými poznatky prezentovanými v kapitole 1 (zejm. by mě zajímala interpretace výsledků s ohledem na vzdalování generací prezentované v kapitole 1.2).

5. Jsou v práci autora/autorčina tvrzení a zjištění jasně odlišena od tvrzení a zjištění převzatých?

Ano, autorka práci vhodně strukturuje a v diskuzi konfrontuje svá zjištění se zjištěními jiných autorů.

6. Jaká je úroveň odkazového aparátu, jazyka a dalších formálních náležitostí?

Některé publikace citované v textu jsem nenašel v seznamu literatury (Mehta, 1997; Palmore & Maeda, 1989). Formát citací i další formální náležitosti jsou v pořádku. V textu je minimum překlepů, gramatické chyby jsem nenašel žádné. Stylistická úroveň jazyka rovněž odpovídá formátu odborného textu.

7. Jiné přednosti a/nebo nedostatky, které neodpovídají výše uvedeným kritériím (jsou-li jaké).

Žádné.

8. Náměty na diskuzi při obhajobě práce.

1.

Existují v současné společnosti některé situace a kontexty, ve kterých je seniorům projevována úcta, nikoli ve smyslu soucitu, ale ve smyslu, v jakém je úcta použita v názvu práce, případně jiný typ úcty? Měla by k tomu autorka i nějaké poznatky z provedených rozhovorů?

2.

V závěru autorka píše:

„Byla bych ráda, kdyby vedla alespoň k malému zamyšlení nad někdy velkou propastí mezi těmito dvěma světy - mládím a stářím.“ (s. 49)

Myslí si autorka, že do budoucna se tato propast bude prohlubovat, nebo naopak zmenšovat a proč?

Celkové hodnocení práce:

Autorka si zvolila zajímavé téma a dokázala jej zpracovat do podoby textu, který splňuje standardy odborné práce. Text je podložen důkladnou rešerší odborné literatury a odpovídá formálním očekáváním kladeným na odborný text. Je vidět, že si autorka s textem dala práci a sběru dat a analýze věnovala úsilí. Textu by však prospěly: a) přesnější vymezení pojmů (*úcta* a *rituál*) a opatrnější práce s nimi, b) větší zaměření na problematiku rituálů i v polostrukturovaných rozhovorech a c) kritičtější přístup k výsledkům a opatrnější interpretace. Navrhuji tedy známku „velmi dobře“ s tím, že v případě přesvědčivé obhajoby jsem pro udělení známky „výborně“.

Datum: 8. 6. 2015

Podpis: